

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

חיי שרה תשס"ט

פרשת שבוע

המעין הנעלם

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

גם השנה נעסוק בנושא מהפטרות פרשת חיי שרה (ניתן לעיין בדברי תורה נוספים על ההפטרה באתר 'ארץ חמדה' - [חיי שרה תשס"ט](#) וכן [חיי שרה תשס"ז](#)).

טקסי ההכתרה של אדניה ושל שלמה נערכו על המים. אדניה ליד עין רוגל כמפורש בכתוב:

"וַיִּזְבַּח אֲדֹנֵיהוּ צֹאן וּבָקָר וּמְרִיא עִם אֲבֹן הַזֹּחֶלֶת אֲשֶׁר אֶצֶל עֵין רֹגֵל וַיִּקְרָא אֶת כָּל אֶחָיו בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְלִכְל אֲנָשֵׁי יְהוּדָה עֲבָדֵי הַמֶּלֶךְ" (מלכים א' ט).

שלמה ליד הגיחון כמפורש בכתוב:

"וַיֵּרֶד צְדוֹק הַכֹּהֵן וְנָתַן הַנְּבִיא וּבִנְיָהוּ בֶן יְהוֹדָע וְהַכֹּהֵן וְהַפְּלִיטִי וַיִּרְכְּבוּ אֶת שְׁלֹמֹה עַל פְּרֹדֶת הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֵּלְכוּ אֹתוֹ עַל גִּחֹן: וַיִּקַּח צְדוֹק הַכֹּהֵן אֶת קֶרֶן הַשֶּׁמֶן מִן הָאֵהָל וַיִּמְשַׁח אֶת שְׁלֹמֹה וַיִּתְקַעוּ בַשּׁוֹפָר וַיֵּאמְרוּ כָּל הָעָם יְחִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה" (שם לח-לט).

כך גם נפסק להלכה: "כשמושחין מלכי בית דוד אין מושחין אותן אלא על המעין" (רמב"ם הלכות מלכים פרק א הלכה יא).

המעיינות שליד ירושלים ובקרבת הר הבית תופסים מקום חשוב בנבואות הגאולה לעתיד לבא.

ויאל ניבא:

"וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִטְפוּ הַהַרִים עָסִיס וְהַגְּבְעוֹת תִּלְכְּנָה חֵלֶב וְכָל אֲפִיקֵי יְהוּדָה יִלְכוּ מֵיָם וּמַעֲיָן מִבַּיִת יִקְנֹק יֵצֵא וְהִשְׁקָה אֶת נַחַל הַשְּׂטִיִּים" (ויאל ד' יח)

יחזקאל ניבא:

"וַיִּשְׁבְּנִי אֶל פֶּתַח הַבַּיִת וַהֲנֵה מַיִם יֵצְאוּ מִן הַבַּיִת קְדִימָה כִּי פָנַי הַבַּיִת קְדִימִים וְהַמַּיִם יֵרְדוּ מִתַּחַת מִקְתָּף הַבַּיִת הַיְמָנִית מִגֵּב לַמִּזְבֵּחַ" (יחזקאל מ"ז א)

זכריה ניבא:

"וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מַיִם מִיַּם חַיִּים מִירוּשָׁלַם חַצְיָם אֶל הַיָּם הַקִּדְמוֹנִי וְחַצְיָם אֶל הַיָּם הָאֲחֵרוֹן בְּקֶנֶף וּבַחֲרֹף יִהְיֶה" (זכריה יד ח) לכן, כל גילוי של נביעה באזור זה, גם אם היא שולית וגם אם מקורה לא ברור, מעורר התרגשות בציבור.

בעיה גדולה הטרידה את מפרשי המקרא ובעיקר את אלה שחקרו את ההיבטים הגאוגרפיים של הכתוב. באזור עיר דוד ודרום הר הבית יש רק מעין אחד - מעין הגיחון שמימיו נמשכים לתוך נקבת השלוח. כמפורש גם בפסוקים המתארים את מפעל המים שבנה חזקיהו כהונה לקראת המצור האשורי:

"וְהָיָה יְחִזְקִיָּהוּ סֹתֵם אֶת מוֹצֵא מַיִמי גִּיחֹן הָעֲלִיוֹן וַיִּשְׁרַם לַמַּטָּה מֵעֶרְבָה לְעִיר דָּוִד וַיִּצְלַח יְחִזְקִיָּהוּ בְּכָל מַעֲשָׂהוּ" (דברי הימים ב ל"ב ל)

לעומת זאת, את עין רוגל אי אפשר למצא. מן הכתובים מוכח שהמעין חייב להיות כמטחווי שמיעה מעיר דוד, שהרי סיעת

אדניה שומעת את קול הקריה הומה לאחר המלכת שלמה שנאמר:

"וַיִּשְׁמַע אֲדֹנֵיהוּ וְכָל הַקְּרָאִים אֲשֶׁר אֹתוֹ וְהֵם פָּלוּ לְאֶכָל וַיִּשְׁמַע יוֹאָב אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר וַיֵּאמֶר מַדּוּעַ קוֹל הַקְּרָנָה הַזֹּאת" (שם מא).

מעין זה נעלם כנראה בעקבות רעידת האדמה האדירה, שפקדה את ירושלים שנתיים אחרי שעמוס החל להנבא וציינה כנראה את סוף נבואתו. רעידת אדמה זו ציינה גם את התחלת נבואת ישעיהו ואת סילוקו של עוזיה מכה המלכות בפעל, עקב הצרעת בה לקה. לכן יש המזהים את מיקומו עם "ביר איוב", בור מים עתיק לא רחוק מן הגיחון.

רש"י ורד"ק בביאור השם "עֵין רֹגֵל" - מביאים:

"תירגם יונתן עין קצרא הוא כובס שמתקן בגדי צמר ברגליו על ידי בעיטה".

כאשר הקב"ה שולח את הנביא ישעיה לפגש את אחז (נכדו של עוזיה) מקום המפגש הוא:

"אֶל קֶצֶר תִּעֲלֶת הַבְּרָכָה הָעֲלִיוֹנָה אֶל מְסַלֵּת שְׂדֵה כוֹבֵס" (ישעיהו ז' ג).

גם שם מסבירים הם:

"שהיו כובסים שם הבגדים לפיכך נקרא שדה כובס, ויונתן תרגם חקל משטח קצריא שהיו מכבסים הבגדים בתעלה והיו שוטחין הבגדים לשמש בזה השדה".

נסיים את דברינו בממצאי של אדריכל קוזניץ אשר עסק בנושא מנהרות הכותל המערבי שנים רבות. אדריכל זה ניסה למצוא מהו המעין שמימיו הם המתאימים ביותר לכביסה באזור ירושלים מבחינת רמת החומציות שלהם. רמה זו יכולה לשמש כתחליף לדטרנטים המשמשים כסבון, הסוחף אליו לכלוך מתוך הבגד. מסקנתו הייתה כי דווקא מימי הגיחון הם המתאימים ביותר. עקב כך, ניסה הוא לערער על הזיהוי של הגיחון, לטענתו המעין המזוהה כגיחון הוא עין רוגל. גם אם רעיונו מבריק ודבריו נראים תמוהים, הם מוסיפים לחידת זיהוי עין רוגל.

הבה נתפלל כי יתגלה במהרה המעין מבשר הגאולה, שיפכה את מימיו באזור הר הבית ועיר דוד!

מוקדש לע"י רבי יעקב בן אברהם ועיישה סבג

ERETZ HEMDAH

5 Ha-Mem Gimmel St. P.O.B 36236 Jerusalem 91360

Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

web-site: www.eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

ארץ חמדה ע"ר

רח' המ"ג 5 ת.ד. 36236 ירושלים 91360

טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

שער לדין

בחודשים הקרובים יתפוס מדור "שער לדין" את מקומו של המדור משפט והלכה – משפטי שאול / הלכה פסוקה. המדור "שער לדין" יעסוק בסוגיות יסוד במשפט העברי ויפתח לציבור הרחב פתח להבנת מושגי יסוד בתחום עבודת בית הדין על פי דין. בכך נבנה נדבך נוסף בקירוב משפט התורה לליבו של הציבור הרחב.

מצוות השבה בחפץ שלא סביר שהמאבד יוכל לזהותו הרב יואב שטרנברג

בגליון הקודם עסקנו בשאלת חיוב השבת אבידה המוטל על מי שמצא חפץ שאין בו סימן. הצגנו את שיטת הרמב"ם, הסובר שאף שלכתחילה אין להרים חפץ כזה, אם נטל, המוצא רשאי ליטול את החפץ לעצמו, והצגנו את הסבריהם של הסמ"ע והש"ך בשיטת הרמב"ם.

עוד ציינו, שמרבית הראשונים חולקים על הרמב"ם, וסוברים שאף שלכתחילה המוצא אינו צריך להרים את החפץ, אם הרים עליו לשמור על החפץ עבור הבעלים, אף שאין סיכוי סביר שהבעלים יוכלו אי פעם לקבל לידיהם בחזרה את החפץ. לשיטתם קשה וכי נאמר כי החפץ יהיה מונח עד שיבוא אליהו? על מנת לדון בשאלה זו, נאיר זוויית נוספת בנושא חיובו של שומר אבידה.

המשנה בבבא מציעא (כט:): אומרת: "מצא ספרים קורא בהן אחד לשלשים יום, ואם אינו יודע לקרות - גוללן. אבל לא ילמוד בהן בתחילה, ולא יקרא אחר עמו. מצא כסות - מנערה אחד לשלשים יום, ושוטחה לצרכה, אבל לא לכבודו. כלי כסף וכלי נחושת - משתמש בהן לצרכן, אבל לא לשחקן. כלי זהב וכלי זכוכית - לא יגע בהן עד שיבוא אליהו. מצא שק או קופה וכל דבר שאין דרכו ליטול - הרי זה לא יטול".

דהיינו, שחלק מחיובו של שומר האבידה הוא לטפל בה שלא תיפסד. עם זאת, הגמרא (שם) אומרת שהמוצא תפילין "שם דמיהן ומניהן לאלתר". היינו, המוצא לוקח את התפילין לעצמו, ושומר לבעלים רק את שווי התפילין. הטעם לכך הוא, שהיות שאדם יכול לקנות תפילין בקלות, אין למאבד צורך בתפילין שלו בדווקא. וכן כתב הטור (חושן משפט סימן רסז סעיף כג). אלא שהרמב"ם (הלכות גזילה ואבידה פרק יג הלכה יד) הוסיף עוד משפט: "ואין עשוין אלא למצוותן בלבד". הסמ"ע (שם סק"ל) פירש את התוספת של הרמב"ם, שרק בדברים העשויים למצווה אין לאדם נפק"מ בחפץ שלו, כל עוד שיהיה לו חפץ שיוצאים בו ידי חובת המצווה. אבל בשאר חפצים, אף שניתן לקנות כמוהם בשוק, אין המוצא רשאי למכור. והש"ך (שם סקט"ז) כתב, שהיות שחפצים אלו עשויים למצווה בלבד, ניחא לאיניש שימכרו ויעשו בהם מצווה.

נמצא, שלדעת הרמב"ם, אדם אינו רשאי למכור את החפצים שמוצא, אף אם הבעלים יכולים לקנות חפץ אחר דומה. לדעת הסמ"ע, דין זה נאמר רק ביחס לחפץ שיתכן שיש לבעליו יחס מיוחד. לדעת הש"ך, בדרך כלל אין המוצא רשאי למכור את החפץ, ורק בחפץ של מצווה, ההנחה היא שהבעלים מוכנים שימכרו את חפציהם כדי שיהיה לאחרים תועלת בהם. אולם, לדעת הטור, המוצא רשאי למכור כל חפץ של המאבד, אם המאבד יכול לקנות אחר כמותו.

השולחן ערוך (שם סעיף כא) העתיק אך ורק את לשון הטור, והשמיט את התוספת של הרמב"ם. נמצא, שאליבא דהשולחן ערוך, אם המוצא מצא חפץ שניתן לקנות כמותו, הוא אינו חייב לשמור דווקא את החפץ עצמו, אלא יכול להסתפק בשמירת דמיו. מסתבר שגם לדעת הרמב"ם, אם מדובר בחפצים שאין להם ערך סנטימנטלי כלל, אין למוצא חובה לשמור את החפץ עצמו בדווקא, והוא רשאי לשמור את דמיו בלבד, ובפרט במקרה שבו אנו מדברים, שהסבירות שהחפץ יחזור ליד בעליו קלוש ביותר.

משפטי שאול

הוצאה מחודשת של הספר המכיל פסקי דין עקרוניים של מו"ר מרן הגאון הרב שאול ישראלי זצ"ל בשבתו בבית הדין הגדול בירושלים. בספר גם משא ומתן בנושאים אלה עם גדולי הדור.
מחיר הספר 80 ₪ (לחץ לקניה)

רוצים לפתור בעיות עלפי ההלכה ובמסגרת החוק?

פנו אל: "משפט והלכה בישראל"

טלפון: 02-5382710 פקס: 02-5379626 BEITDIN@ERETZHEMDAH.ORG

הצנונות* שרכבו על גמל – חלק א

הירושלמי במסכת פאה (פ"ז ה"ג) מביא מעשים שמספרים בשבחה של ארץ ישראל, וזו לשונו בתרגום חופשי: "רבי חונא בשם רבי אבין מספר: שני הכבשים שהיו מקריבין לקרבן התמיד בכל יום בבית המקדש היו גדולים מאוד עד שהיו מרכיבים אותם על גבי גמל ורגליהם נוגעות בארץ!! ... רבי יהודה הנשיא אמר לרבי פריי: האם אתה מוכן להראות לי את ה'יסגולה' שאומרים שיש לך בתוך כרמך? אמר לו: הן. יצא כדי להראות לו את ה'יסגולה', ועוד כשהיו רחוקים משם צפה רבי יהודה הנשיא וראה בכרם דבר שנראה כמו 'שור'. אמר לו לרבי פריי: האם אין ה'שור' הזה מתבל את הכרם?! אמר רבי פריי לרבי יהודה הנשיא: מה שאתה סבור שהוא 'שור' הוא אשכול משובת והוא ה'יסגולה' שבתוך כרמי!!! קרא רבי יהודה את הכתוב (שיר השירים א, יב) – 'עַד שֶׁהַמְלֶכֶךְ בְּמִסְבּוֹ נִרְדְּי נֶתָן רִיחוֹ'. והוסיף ואמר: בית המקדש חרב ואתה עדיין עומד בקשיות עורפך, מייד חיפשו את ה'יסגולה' הזו ולא מצאו אותה.

הביאו לפנינו שני צנונות מבין ראש השנה ליום כפור והיתה אותה שנה מוצאי שמיטה, והם היו גדולים מאוד עד שהיה בהם משא של גמל. אמר להם רבי יהודה הנשיא: האם אין הצנונות הללו אסורים שהרי נראה שהם צמחו בשביעית והם ספיקי שביעית?! אמר רבי פריי לרבי יהודה הנשיא: הצנונות הללו נזרעו במוצאי ראש השנה וכבר הגיעו לגודל הזה. באותה שעה התיר רבי יהודה הנשיא 'לְקַח יָרֵק בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מְיָד' (כמובא בשמו במשנה במסכת שביעית פ"ו מ"ד).

הכבשים הגדולים שרכבו על הגמלים

התיאור של הכבשים האדירים, שלהבדיל משאר הקרבנות, צריך להרכיבם על גמל ואי אפשר להוליכם בפני עצמם - נראה תמוה. אם הכבשים הללו היו כל כך גדולים, מספר הכהנים שצריכים לטפל בהעלאתם למזבח היה צריך להיות גדול מאוד, ובכל אופן גדול בהרבה מהמספר שמופיע במשנה בתחילת מסכת תמיד. קושי נוסף קיים על פי דברי המדרש בראשית רבה (וילנא, סה, יז) שמתאר גם הוא את הכבשים הללו:

" ואת עורות גדי העזים' ... ר' הונא בשם ר' יוסי אמר שני תמידים שהיו ישראל מקריבין בחג היו מרכיבין אותן על שני הוגנין (גמלים צעירים¹) והיו רגליהם שפופות בארץ"

גם מדרש זה מביא תיאור דומה של הכבשים שהיו מקריבים לקרבן התמיד, ומסיים "והיו רגליהם שפופות בארץ!!!". תיאור זה הוא בעייתי מצד עצמו. הביטוי "שפופות" קשורה לפגיעה ברגלים, ובמיוחד ל"נחש" שרגליו נעקרו ממקומן, וכן מצאנו במסכת סוטה (דף י, א):

"בלעם - חיגר ברגלו אחת היה, שנאמר: 'וַיִּלַךְ שָׁפִי'; שמשון - חיגר בשתי רגליו היה, שנאמר: '(יְהִי דָן נְחֹשׁ עָלַי דָּרְךְ) שְׁפִיפִן עָלַי אֲרָח'."

המדרש משתמש בביטוי "שפופות" כדי לרמז שהכבשים האדירים הללו לא הלכו בכוחות עצמם, והיה צורך להרכיבם על גבי הגמלים – כי היו פגועים ברגליהם - בדומה לנחש. הדבר קשה מאוד, שהרי אסור להקריב כבשים בעלי מום!!

הקשיים שבתיאורים הללו מאלצים אותנו להסביר שהם "מדברים" בשפה סמלית. המציאות שאינה יכולה ללכת בפני עצמה וצריכה להיות רכובה על גמל - שולחת אותנו למסורת שמובאת בפרקי דרבי אליעזר, בתיאור השקר הראשון שנאמר בעולם (היגר, חורב, פרקים יב-יד):

"... מה עשה סמאל לקח כת שלו וירד וראה כל הבריות שברא הקב"ה בעולמו ולא מצא בהם חכם להרע כנחש, שנאמר 'והנחש היה ערום', והיה זמותו כמין גמל ועלה ורכב עליו, ... והלך הנחש... אמר לה אין צווי זה אלא עין הרע, כי בשעה שאתם אוכלים ממנו תהיו כמוהו... ולקחה מפירות האילן ואכלה ונתנה לאישה, כיון שאכל אדם מפירות האילן ראה את עצמו ערום ונפקחו עיניו וקהו שיניו, ... וישמעו את קול ד' אלקים מתהלך בגן, ... והביא שלשתן ונתן עליהם גזר דין... והפיל את סמאל ואת כת שלו ממקום קדושתן מן השמים, וקצץ רגליו של נחש..."

השקר הראשון בעולם נוצר באמצעות רכיבה על הנחש הקדמון - שהיה דומה לגמל. בתחילה היו לשקר הזה רגליים. אולם בסופו של דבר נתגלה השקר והגמל-נחש השקרן נענש- מאז לשקר אין רגליים.

צריך להבין, שהירושלמי והמדרש שמספרים שהכבשים של קרבן התמיד לא היו מסוגלים ללכת בכוחות עצמם והיו רוכבים על גבי גמל ורגליהם נוגעות ושפופות בארץ, אינם מתכוונים לכבשים הרגילים של קרבן התמיד - כבשים שהיו נקיים מכל מום. הירושלמי והמדרש מתכוונים לרמז - שניתן קיום "תמיד" לשקר מסוים.

המדרש בבראשית רבה מביא את התיאור הזה כדי לבאר כיצד יעקב אבינו קיבל את הברכות, וכדי לרמז שפעמים שיש מקום גם ל"שקר". יעקב אבינו לא רצה להשיג את הברכה מאביו באמצעות "שקר"; אולם רבקה אמו שיכנעה אותו שפעמים שה"שקר" נצרך. ויעקב הסכים עימה, ולבש את "עֶרְתִּי גְדֵי הָעֵזִים" כדי לקבל את הברכות הגשמיות של עֶשָׂו. מדרשי חז"ל מסבירים, שעם ישראל מקריב בחג הסוכות את קרבנות הפרים עבור אומות העולם² שקשורים אל ה"שקר"³. המדרש בבראשית רבה מרמז שהצורך להקריב את הקרבנות הללו לטובת ה"שקר", אינו "הוראת שעה" זמנית כפי שארע אצל יעקב אבינו⁴; אלא הוא חוק תמידי בתורה. וכל שנה עם ישראל (שמשול ל"כבש") הופך במידה מסוימת ל"חיגר", שאינו יכול להתקדם אלא כשהוא רכוב על ה"שקר". המדרש מתאר את ה"כבשים" של חג הסוכות ככבשים שרוכבים על גמל ורגליהם "שפופות" בארץ; כדי לרמז שעם ישראל מקריב את קרבנות ה"פרים" עבור הגויים שקשורים אל הגמל-נחש.

ברם, דברי הירושלמי שונים במקצת מדברי מדרש-רבה. הירושלמי מתאר את קרבנות התמיד שהיו מקריבים "בכל יום" - ככבשים שרוכבים על גמלים ורגליהם נוגעות בארץ. מדוע? המענה לשאלה זו נמצא במעשים הסמוכים שהירושלמי מביא שם בסוגיה.

ה"שור" שבין הכרמים

הירושלמי מביא בהמשך הסוגיה דין ודברים שהיה בין ר' יהודה הנשיא לבין ר' פריי ביחס ל"שור גדול" וביחס ל"צנונים גדולים"; אולם הוא אינו מסביר את פשר תגובותיו של רבי יהודה הנשיא. צריך להבין, מדוע כשרבי יהודה הנשיא ראה את ה"סגולה" שבתוך כרמו של ר' פריי הוא התנגד שארץ ישראל תוציא פירות גדולים כאלו? וכי עינו של נשיא ישראל צרה בשפע והברכה שהקב"ה משפיע ליהודים שנותרו בארץ ישראל?
וכמו כן צריך להבין, מדוע רבי יהודה הנשיא גילה יחס שונה לצנונות הגדולים שהביאו לפניו?

במאמר הקודם "[העגלים שבין הכרמים](#)" התבאר שה"שור" שהיה בכרמים של ר' פריי מסמל את המחלוקת ביחס לדרך לגאולת ישראל. ה"שור" ("עגל") מסמל השקפת עולם ולפיה גאולת ישראל תגיע בזכות המאמצים הגשמיים שעם ישראל יעשה בעולם הטבע, מאמצים שדומים למאמצים שהגויים עושים. בית המדרש של משיח בן יוסף סבור שהגאולה תגיע באמצעות עמל התורה. הגשמיים הללו, אך בית המדרש של משיח בן דוד סבור שהגאולה תגיע באמצעות עמל התורה. התבאר שם שהמחלוקת בין בתי המדרש משפיעה על ההתייחסות למצוות השמיטה בזמן החורבן. חז"ל מרמזים שהחכמים שמצדדים במציאת פתרונות הלכתיים שיאפשרו להמשיך ולעמול בחקלאות גם בשנת השמיטה מכונים "רועי בקר", מפני שהם המנהיגים של מחנה "משיח בן יוסף" שקשור אל הבקר (ונאמר עליו "בכור שורו הָדָר לו"). ומאידך, החכמים שמצדדים על הקפדה במצוות השמיטה מכונים "רועי צאן", מפני שהם המנהיגים של מחנה "משיח בן דוד" שהיה קשור באופן מיוחד אל הצאן⁵; נוסף ונציין עוד כי ה"צאן" אינה "בהמת עבודה".

ר' פריי היה סבור שגם בשנת השמיטה – למרות שעם ישראל צריך לנהוג בה כמו "צאן" ולעמול בתורה בבתי המדרש - מותר להם לנהוג כמו "שור" ולצאת ולעמול בכרמים. לשיטתו, חייליו של משיח בן יוסף שעובדים בשמיטה בכרמים (ה"שור" שנמצא בין הכרמים) - הם ה"סגולה" המיוחדת שתוציא את עם ישראל מגלותם. אולם סוגיית הירושלמי הזו סבורה שרבי יהודה הנשיא חלק על ר' פריי; ורבי יהודה הנשיא היה סבור שהפעילות הגשמית העודפת היא זו שהביאה לחורבן המקדש. לשיטתו, הרפואה למצבו הקשה של עם ישראל תבוא באמצעות הגברת לימוד התורה. לפיכך הוא אמר לר' פריי: "בית המקדש חרב ואתה עדיין עומד בקשיות עורפך?!". הירושלמי ממשיך שלאחר חוות הדעת הזו: "מייד חיפשו את הסגולה הזו ולא מצאו אותה!! כלומר, מי שהיה סבור כר' פריי, חזר בו לאחר ששמע את חוות דעתו של רבי יהודה הנשיא, ולא ראה עוד כיסגולה את מי שמצאו פתרונות הלכתיים שיאפשר להם לעבוד בשדותיהם ובכרמיהם באופן הרגיל גם בשנת השמיטה.

דיני הספיחים במוצאי השביעית

ומאידך, הירושלמי ממשיך ומספר שהביאו לפני רבי יהודה הנשיא "צנונות גדולים"; ומתחילה הוא היה סבור שהם אסורים - ולבסוף הוא התיר אותם.

במאמרים הקודמים נידונו יסודות איסורי הספיחים במוצאי השביעית. והתבאר שלפי שיטת ר' עקיבא ורשב"י - מצוות השמיטה נועדה לתקן את החטא הקדמון (שנוצר בעקבות השקר של הגמל-נחש). ובמאמר "[השיגעון הכללי ושיגעון הירקות](#)" התבאר שעל בסיס השיטה הזו, נאסרו גם הירקות שצמחו בשנה השביעית ונלקטו בשנה השמינית, וכפי שנאמר **בתחילת המשנה במסכת שביעית (ו, ד)**:

"מאימתי מתיר אדם לקח ירק במוצאי שביעית - משיעשה כיוצא בו. עשה הפכיר - התיר האפיל. רבי (יהודה הנשיא) - התיר לקח ירק במוצאי שביעית מיד!!!"

המשנה הזו מבוארת בתוספתא (שביעית ד, יג), ונאמר שם שכאשר ירק ממין מסוים יזרע במוצאי השמיטה, והוא יבכיר (ימהר ויבשיל); הוא יתיר את כל הירקות מאותו המין, וגם את אלו שזרעו והחלו לצמוח בשנת השמיטה אלא שתהליך גידולם היה איטי (אפיל) והם נגמרו במוצאי השמינית. זאת למרות שאותו מין ירק שהחל לצמוח בשמיטה היו אסור גם בתחילת השנה השמינית, מכיוון שהגיע כבר הזמן של "משיעשה כיוצא בו", - הירק הזה נתלש בשנה השמינית הוא הופך להיות מותר.

אולם בהמשך מובא שרבי יהודה הנשיא חלק על כך, והמשנה מסיימת: "רבי (יהודה הנשיא) - התיר לקח ירק במוצאי שביעית מיד!!!".

סיבות היתר זה אינן מנומקות במשנה. נסביר, הירושלמי מספר את המעשים אודות הכבשים שרכבו על גמל ובצנונות שרכבו על גמל - כדי לחוות את דעתו על תולדות היתר זה. שבוא הבא נמשיך להסביר את הסוגיא.

* הערת העורך: בעברית המודרנית המילה "צנונים" היא רבוי של צנון, אבל בלשון חז"ל צורת הרבוי היא "צנונות".

¹ "בכרי מדין - הוגני מדין, הם גמלים בחורים..." (רש"י ישעיהו ס, ו).

² "ומנחתם ונסכיהם לפרים - פרי החג שבעים הם. כנגד שבעים אומות שמתמעטים והולכים, סימן כליה להם, ובימי המקדש היו מגיני עליהם מן היסורים: ולכבשים - כנגד ישראל שנקראו (ירמיה נ, יז) שה פזורה, והם קבועים... (רש"י במדבר כט, יח)

³ "...אלו גוים באו מאפסי ארץ ויאמרו אך שקר נחלו אבותינו...": (ירמיהו טז, יט)

⁴ בבראשית (לב, כה-לב) במפגש בין יעקב אבינו ל"שרו של עשיו", יעקב הפך ל"חיגר", אך רק באופן זמני.

⁵ "וישלח שאול מלאכים אל ישי ויאמר שלחה אלי את דוד בנד אשר בצאן". (שמואל א טז, יט).

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"א)

Rica Costa ,San Jose

סן חוסה, קוסטה ריקה
אדר, תש"ן

סידור הקברים בבית הקברות (גברים ונשים)

שאלה

בבית העולם של הקהילה לא עשו הפרדה בין גברים ונשים, האם חייבים לעשות זאת, להבא, או שמותר להמשיך באותה דרך?

תשובה

בדבר הפרדה בין נשים לגברים בקבורה. נראה ברור מהפוסקים¹, שאין איסור בעצם — לקבור אשה, אצל איש שאינו בעלה. ומ"מ העיד הגר"מ פיינשטיין², שמנהג כולי עלמא, או שקוברין שורות שורות – היינו שורה של אנשים ושורה של נשים (ואין קוברין אף אשה אצל בעלה) – או שקוברין אצל בעלה, בשורה אחת. ואח"כ איש אחר אצל איש זה ואשתו בצד השני. טוב ורצוי בבית הקברות שעד עתה לא הקפידו בו על הפרדה, להשוות המנהג, מכאן ולהבא, למנהג העולם שהוא טוב ונכון³. ולאחוז כמנהג השני, שהביא באג"מ, שתהא אשה נקברת ליד בעלה (ועי"ז יוכלו הצאצאים לפקוד את קבר המשפחה). ובחלקה הסמוכה יהא איש בצד הסמוך לבעל וכן הלאה.

1. כל-בו על אבלות, פרק שלישי, סי' ב', ס"ק י"א, שהביא אחרונים שכתבו כן.
2. אגרות משה יו"ד, חלק ג', סימן קמ"ח.
3. וכן מקובלנו מפי הצדיק הירושלמי הרב אריה לוי שהקפיד להקבר בצורה כזאת ולשם כך ויתר על מקום קבורה "מיוחס" יותר.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרניך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

בשיתוף המרכז לשירותים רוחניים לקהילות - ההסתדרות הציונית העולמית

שו"ת "במראה הבזק", חלקים א'-ו'

תשובות לשאלות מרבני הגולה. השאלות מבטאות את המצב מיוחד של קהילות ישראל בכל קצוות תבל בימינו אנו. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".
מחיר מבצע לששת הכרכים במקום 360 ₪ 300 ₪ (לחץ לקניה)